

DOI No: <http://dx.doi.org/10.14225/Joh1413>

Geliş Tarihi: 21.09.2018

Kabul Tarihi: 18.11.2018

**CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA SAYISAL VERİLERLE
AZINLIK VE YABANCI OKULLARI
(1923-1938 ilk-Orta-Lise)**

Arzu BOY*

Özet

Osmanlı Devleti, Tanzimat Fermanı ile batıya açılmış ve birçok alanda yenilik yapmıştır. Tanzimat Fermanı, devleti ileriye götürmek için ilan edilmiş gibi görünse de asıl maksadı devleti ayakta tutmaktır. Bu fermanla birlikte yabancı ve azınlık okul sayılarının artmaya başladığı görülmüştür. 1856 yılında ilan edilen Islahat Fermanı ile eğitim de eşitliği yakalayan azınlıklar okullarını yaygın hale getirmişlerdir. Osmanlı Devleti, kan kaybettikçe yabancı ve azınlık okullarının sayısı artmıştır. Ülkede yaşanan çok yönlü kargaşayı kendi lehlerine çevirmeye çalışmışlardır.

Milli Mücadele zafere dönüşene kadar yabancı devletler ve azınlıklar, okul sayılarını arttırmak için mücadele etmişlerdir. Bu okullara ilk ve en önemli tepki kazanılan milli mücadelenin sonucunda yapılan Lozan Antlaşması ile gösterilmiştir. Akabinde gelen genelgeler ile okullar kendilerine çeki düzen vermeye başlamışlardır. Yeni kurulan devlet eğitimde millileşmeyi esas alarak “Tevhid-i Tedrisat” ile bütün okulları aynı çatı altında toplamaya çalışmıştır. Böylelikle azınlık ve yabancı okulların zararlı faaliyetleri engellenmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada Cumhuriyetin ilk yıllarında azınlık okullarının, öğrenci ve okul sayılarının tespiti yapılmaya çalışılmıştır. 1923-1938 arası dönemin incelendiği çalışmada; Başbakanlık istatistik verilerinden yola çıkılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Azınlık, Okul, Yabancı, Eğitim, Sayı

* Dr.Öğr.Üyesi, Kafkas Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü, arzunar@hotmail.com.

**The Numerical Data On The Foreign Schools And The Schools Of
Minority Groups In The Early Republican Period
(1923-1938 Primary-Middle-High Schools)**

Abstract

The Ottoman Empire turned its face towards the West via Edict of Gülhane, and conducted many reformations in many fields. Though Edict of Gülhane seems to have been declared to advance the Empire onwards, the real reason was to keep the Empire alive. It was seen that the number of foreign school as well as the schools of minority groups increased following the Edict. After the Ottoman Reform Edict of 1856, the minority groups attained the education equality, and made their schools widespread. As the Ottoman Empire weakened, the number of foreign schools and the schools of minority groups increased. They tried to transform the multidimensional chaos in the country into their favor.

The foreign states and the minority groups fought to increase the number of their schools until the National Struggle turned out to be a victory. The first and the most important reaction towards these schools was after the Treaty of Lausanne, which was signed as a result of national struggle. The circular letters in the post-treaty period made the schools to rearrange themselves. The newly-founded state prioritized the nationalization of the education and tried to unite all the schools under a single roof by The Law on Unity of Education. Hence, damaging activities of the minority and foreign schools were tried to be prevented.

This study is an attempt to detect the number of foreign and minority schools in the early Republican period as well as the number of students enrolled in these schools. The study covers the period between 1923 and 1938. Statistical data from the Prime Ministry Office was used in the study.

Key Words: Minority, School, Foreign, Education, Number

Giriş

Osmanlı Devleti, güçlü olduğu dönemlerde azınlıklara kendi eğitimlerini devam ettirme hakkını vermişti. Devletin zayıflaması ile batılı

devletlerin de kışkırtması ile azınlıklar, kendilerine verilen eğitim özgürlüğünü Osmanlı Devleti aleyhine kullanmaya başlamışlardır¹.

Batılı devletler, yabancı okullarını, hem azınlıkların kültürel kimliklerinin gelişmesi, siyasi bağımsızlıklarını kazanmaları, hem de Osmanlı Devleti üzerindeki siyasi ve iktisadi emellerinin gerçekleşmesi için bir vasıta olarak kullanmışlardır. Azınlık ve yabancı okullar devlet için zararlı olmasına rağmen devletin son dönemine kadar varlıklarını korumaya devam etmişlerdir. Cumhuriyetle birlikte yeni bir devlet kurulmuş ve bu okullar ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır.

Cumhuriyetin ilk yılları, yabancı okulların kontrol altına alındığı bir kısmının kapatıldığı ve Türk çocuklarına yabancı dilde eğitim öğretim veren modern Türk okullarının bulunmadığı bir dönemdir. Yabancı dil öğretimi, batılı eğitim sistemine geçme, daha iyi imkanlarda eğitim sunma özelliklerine sahip oldukları için bazı aileler tarafından bu okullar tercih edilmiştir. Okulların faydalı özelliklerinin yanı sıra olumsuz özellikleri toplumda sürekli olarak endişe ve korku yaratmıştır². Eğitim de meydana çıkan kargaşaya son vermek amacıyla çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu ve sonrasındaki genelgeler ile azınlık ve yabancı okulların, faaliyette bulunmaları engellenmeye çalışılmıştır.

1.Yabancı Okullar ve Azınlık okulları ile İlgili Genelgeler

3 Mart 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun "*Türkiye dahilindeki bütün müessesatı ilmiye ve tedrisiye maarif vekaleti'ne merbuttur*" şeklindeki I.maddesi ile ülke içindeki bütün okullar tek merkeze bağlanmıştır. Aynı kanunun "*Şer'îye ve Evkaf Vekaleti veya hususi vakıflar tarafından idare olunan bilcümle medrese ve mektepler Maarif Vekaleti'ne devir ve raptedilmiştir*" şeklindeki II. maddesi ile diğer bakanlık ve kuruluşların bünyesindeki okullara el konarak yönetim itibarıyla merkezi idareye ve tek bir merciye bağlanmıştır. Tevhid-i Tedrisat kanunundan sonra devlet bünyesinde eğitimden sorumlu tek yetkili organ "Maarif Vekaleti" olmuştur³.

¹ Ersoy Taşdemirci, "Türk Eğitim Tarihinde Azınlık Okulları ve Yabancı Okullar", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:10, Yıl:2001, ss.13-30.

² Mustafa Saha Yücel, "Türkiye'de Yabancı Okullar ve Azınlık Okulları" (1925-1926), Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Bilecik, 2016, s.20.

³ M. Hidayet Vahapoğlu, *Osmanlıdan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okulları*, MEB, İstanbul, 1997, s.217; İsmail Güven, *Türk Eğitim Tarihi*, Paradigma Yayınevi, Edirne, 2013, s.194.

Cumhuriyetin İlk Yıllarında Sayısal Verilerle Azınlık ve Yabancı Okulları
(1923-1938 İlk-Orta-Lise)

Azınlık ve yabancı okulları üzerindeki değişim çabaları Tevhid-i Tedrisat'tan sonra 1924 genelgesi ile devam etmiştir. Genelgede azınlık ve yabancı okullarından aşağıdaki şartları gerçekleştirmeleri istenmiştir:

- “-Dini esasa dayalı eğitim ve din propagandası yapılmayacak
- Okul kitaplarındaki Hristiyan din büyüklerinin resimleri çıkartılacak
- Okul binalarında dini semboller ve işaretler bulundurulmayacaktır.
- Okul binalarındaki salıplar indirilecektir” .

1924 genelgesinin en önemli faydası azınlık ve yabancı okulların katı bir şekilde dini propaganda yapmaları yasaklanmıştır⁴. Ardından 1925 yılında çıkarılan genelgenin hükümleri ise şu şekildedir:

-Hiçbir okulda Türk ve Türk Devleti aleyhine, derslerde ve ders dışında bir ifade kullanılmayacaktır.

-Türklerin bugününü ve dününü kötüleyen Türk ve Türk Devleti aleyhine yazılmış kitap bulunmayacaktır.

- Türk tarihi ve coğrafyasına ilişkin en ufak bir yanlış ders kitaplarında, duvar panolarında bulunmayacaktır.

- Türk toprakları hiçbir ülkenin parçası olarak görülmeyecektir.

- Ders kitaplarında hiçbir devletin propagandası bulunmayacaktır.

- Bütün yabancı okullarda haftada beş saat Türk dili, Türk tarih ve coğrafyası okutulacaktı.

- Türk dili Türk tarih ve coğrafyası öğretmenleri Türk olacak ve MEB tarafından seçilecekti.

-Okullarda her türlü dini propagandanın yapılması yasaktır.

-Okullarda dini sembol bulundurulmayacaktır”⁵.

Bu iki genelgenin ardından yabancı ve azınlık okullarındaki Türkiye aleyhindeki faaliyetler engellenmek istenmiş ve kısmen başarılı olunmuştur.

⁴ Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, Pegem Akademi, Ankara, 2015, s.375.

⁵ M. Hidayet Vahapoğlu, *Osmanlıdan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okulları*, İstanbul, MEB, 1997, s.220.

1926'da eğitim teşkilatının idari yapılanmasını düzenleyen “Maarif Teşkilatına Dair Kanun” ile Türkiye’de hiçbir okulun MEB’in onayı olmadan açılmasına izin verilmeyeceği hükmü getirildi⁶. Aynı yıl çıkarılan bir emir ile okullara Atatürk fotoğrafı asılması, tertip ve temizliğe özen gösterilmesi, okul kiliselerine ibadet amacıyla da olsa dışarıdan kimsenin alınmaması istenmiş, öğretmenlerin kimlik ve mesleki yeterliliklerinin bakanlıkça inceleneceği, maarif müdürlerinin okulları denetleyecekleri, ilköğretim müfettişlerinin de sık sık denetim yapacakları duyurulmuştur⁷.

28 Mayıs 1927’de Türkiye Cumhuriyeti dahilinde bulunan “Bilimum Mebani-i Resmiye ve Milliye Üzerindeki Tuğra ve Methiyelerin Kaldırılması Hakkında Kanun” kabul edildi⁸. Daha sonra 1929 yılı “İlk Mektepler Talimatnamesi” ile yabancı okulların din propagandasına dair argümanları okullarda kullanması yasaklanmıştır.

Devletin yabancı ve azınlık okullarını engellemek için çıkardığı genelgeler ve kanunlardan sonra zamanla öğrenci öğretmen ve okul sayılarında gözle görülür bir azalma yaşanmıştır.

2.İlk Mektepler Öğrenci ve Öğretmen Sayıları

Osmanlı Devleti’nde azınlık ve yabancılara istedikleri gibi yaşama hakkı verilmesi, Osmanlı Devletini onlar için vazgeçilmez kılmıştı. 1839 Tanzimat Fermanı’nda azınlık mektepleriyle ilgili herhangi bir ifade yoktu. Tebaa için eşitlik gelmişti ve bu durumdan en çok azınlıklar yararlanmıştı. Tıbbiye’den başka bütün mekteplerin kapılarının gayr-i müslimlere açılması 1856’da ilan edilen ıslahat fermanı ile olmuştu⁹.

⁶ Necmettin Tozlu, **Kültür ve Eğitim Tarihimizdeki Yabancı Okullar**, Ankara, Akçağ Yayınları, s.282.

⁷ Süleyman Büyükarıcı, **Türkiye’de Rum Okulları**, Konya, Yelken Yayınları, 2003, s.40.

⁸ Resmi Gazete, 15.06.1927, s.664.

⁹ Islahat Fermanı’nda şu ifadeler vardı. “*Ahalisi edyanı muhtelifede bulunan cemaatlerden mürekkep olan şehir ve kasaba ve karyelerde her bir cemaatin takımı ile sakin olduğu ayrıca mahallede kendi kilise ve saltanatı seniyem tebaasından bulunanlar mekatibi şahanemin nizamı mevzularında gerek yaşça ve gerek imtihanca mukarrer olan şartları ifa eyledikleri takdirde cümlesi bilafark ve temyiz devleti aliyemin Mekatibi Askeriye ve Mülkiyesine kabul olunması ve bundan başka her bir cemaat maarif ve hiref sanayia dair milletçe mektepler yapmağa mezun olup fakat bu makule mekatibi umumiyenin usuli tedris ve muallimlerinin iltihabı; azası tarafı şahanemden mansup muhtelit bir meclisi maarifin nezaret ve tetişi tahtında olması...*” (Osman Ergin, **Türk Maarif Tarihi**, İstanbul, Eser Matbaası, 1977, s.729).

Cumhuriyetin İlk Yıllarında Sayısal Verilerle Azınlık ve Yabancı Okulları
(1923-1938 İlk-Orta-Lise)

Islahat Fermanı'nın ilan edildiği 1856 yıllarında Osmanlı Devleti sürekli olarak zayıflamış ve kan kaybetmişti¹⁰. Amerika, Fransa gibi devletler devletin zayıflamasını fırsat bilerek siyasi sosyal ve eğitim alanlarında hak talep etmeye başlamışlardı¹¹. Eğitim açısından ülkede söz sahibi olmak, istediklerini yapabilmek için Anadolu'nun her tarafında okullar açtılar. Ermeni ve Rum gibi azınlıklar da aynı politikayı takip ederek kendilerine bağlı okullar açmış ve Osmanlı eğitim sistemini içinden çıkılmaz bir şekle getirmişlerdir. Osmanlı Devleti, azınlık ve yabancı okullarının verdiği zarara karşılık tedbir almaya başlamış ve "1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi"¹² adıyla çıkardığı yasa ile azınlık ve yabancı okullara bir çeki düzen vermeye çalışmıştı¹³. Fakat başarı sağlanamamıştı. 1876- 1893 yılları arasında yüz sekiz tane Amerikan ve Protestan Okulu açılmıştı. 1900'lü yılların başında azınlık ve yabancı okul sayısında büyük bir artış yaşanmıştır. Fransız kültürü Osmanlı aydınları arasında çok yaygın olduğu için aynı yıllarda Fransız okullarının sayısı üç yüzü aşmıştır.1913-14'te yabancılara ait iki yüz on beş ilkokul ve sekiz yüz altı öğretmen mevcuttur. Rum, Ermeni Musevilere ait ise iki bin beş yüz doksan altı ilkokul ve buralarda dört binden fazla öğretmen bulunmaktadır¹⁴.

¹⁰ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, Ankara, TTK, C.VI, s.28.

¹¹ Mehmet Özgedik, **Türk Eğitim Tarihi**, İstanbul, Ülke Eğitim Yayınları, 2014, s.133.

¹² "129. Madde: Mekatib-i Hususiye bazı mahallerde cemaatler tarafından gerek tebaa-i devlet-i aliye ve gerek tebaa-i ecnebiyeden olan efrad ve eşhastan biri cnibinden ücretli veya ücretsiz olarak ihdas ve tesis olunan mekteplerdir ki bunların masarifat ve muhassasatı ya müessisleri tarafından veyahut bağlı oldukları vakıfları canibinden idare ve rüyet kılınır. Memalik-i şahanede bu nevi mekteplerin tesisine evvela muallimlerinin yedinde Maarif nezareti canibinden veyahut mahalli maarif idaresinden şahadetname bulunmak, ve saniyen bu mekteplerde adaba ve politikaya mugayir ders okutturulmamak için talim olunacak derslerin cetveli ve kitapları Maarif Nezaretinden veyahut mahali maarif idaresinden tasdik edilmek üzere, taşrada ise vilayet maarif idaresiyle vilayet valisi tarafından ve Dersaadette Maarif Nezareti canibinden ruhsat-ı resmîye verilir. Bu üç şart kamilen mevcut olmadıkça mekatib-i hususiye küşadına ve devamına ruhsat verilmez ve hilafında hareket vukuu takdirde men ve sed olunur. Mekatib-i hususiye küşad edenlerin tayin edecekleri hocaların yedlerinde şahadetname bulunduğu halde anı maarif idaresine tasdik ettirmeleri lazım gelecektir". 130.Madde: Mekatib-i Umumiye ve hususiyede etfalın yolsuz hareketlerinden veyahut ders çalışmalarından dolayı muamele-i darbiye icrası ve elfaz-ı naseza istimali katiyen memnu olup o makule müstehakkı ceza olan şakirdan derece-i kabahat ve rehvetlerine göre talimat-ı mahsusasına tevfiқан tedip kılınacak ve hilfinda hareket edenler mazhar-ı mücazat olacaktır. (Hasan Ali Koçer, **Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi**, İstanbul, MEB, 1992, s.117).

¹³ İlknur Polat Haydaroglu, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar**, Ankara, Kültür Bakanlığı, 1990, s.24; Haydaroglu, "Osmanlı Devleti'nde Yabancı Okullarda Denetim ve Cumhuriyet Dönemi Yansımaları" *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.25, Sayı:30, 2006, ss.149-160.

¹⁴ Yahya Akyüz, **Türk Eğitim Tarihi**, s.277.

Milli Mücadele kazanılıp dış güçler ülkeden çıkarılana kadar azınlık ve yabancı güçler tarafından okullar açılmıştı. Cumhuriyetin ilanı ile yeni kurulan Türk Devleti eğitimi millileştirme çabalarına girmiş ve bahsi geçen okullar üzerinde kontrol mekanizmasını geliştirmeye başlamıştı.

Türkiye Cumhuriyeti'nin 1923-1938 yılları arasındaki dönemde bu okullar ile mücadele edilerek sayıları azaltılmaya çalışılmıştı. Aşağıda yabancı ve azınlık okullarının yıllara göre öğretmen öğrenci ve okul sayıları verilmiştir¹⁵.

Tablo 1: Azınlık İlk Mektepler Öğretmen Öğrenci ve Okul sayıları

Yıllar	Mektep Sayısı	Öğretmen			Öğrenci		
		E	K	T	E	K	T
1924-1925	138	787	331	1.118	11.554	9.450	21.004
1925-1926	150	573	596	1.169	9.341	8.166	17.507
1926-1927	109	797	748	1.545	8.686	8.058	16.744
1927-1928	116	576	580	1.156	8.240	7.259	15.499
1928-1929	117	580	602	1.182	9.704	8.394	18.098
1929-1930	117	579	633	1.212	9.631	8.183	17.814
1930-1931	117	581	667	1.248	10.048	8.523	18.571
1931-1932	118	596	705	1.301	10.366	8.738	19.104

Cumhuriyetin ilanından sonra azınlık okullarında genelde bir azalma görülmektedir. Bu durum azınlık okullarının verdiği zararları engellemek adına çıkarılan resmi genelgelerden kaynaklanmaktadır. Tablo geneline bakıldığında

¹⁵ BİUM, Maarif İstatistikleri 1923-1932, No:26, İstanbul, Devlet Matbaası, 1933, s.8

Cumhuriyetin İlk Yıllarında Sayısal Verilerle Azınlık ve Yabancı Okulları
(1923-1938 İlk-Orta-Lise)

okullardaki azalmanın yanı sıra öğrenci ve öğretmen sayılarında da bir azalma söz konusudur. Özellikle 1926 okul sayısında meydana gelen azalma, aynı yıl çıkarılmış olan “Maarif Teşkilatına Dair Kanun” ile ilgilidir.

Maarif istatistiklerinde ilk yıllarda okul sayıları verilmemiş, 1930-1931 ve 1931-1932’de okul sayıları verilmiştir. Musevilere ait 1930-32 yılları arasında okul sayısı yirmi, 1930-1932’ yılları arasında Rumlara ait ilköğretim sayısının elli olduğu görülmüştür. Ermenilere ait okul sayısı 1930-1932 yılları arasında otuz üçtür¹⁶.

1932-33 yılına gelindiğinde ilk mekteplerde okuyan azınlık öğrencilerinin sayısı 8.067 erkek, 6.878 bayan olmak üzere toplam 14.945’ öğrenci eğitim almıştır¹⁷. Azınlık okullarında 343 erkek, 563 bayan olmak üzere toplam 906 öğretmen eğitim vermiştir. Öğretmenlerin menşesine bakıldığında 78’i darülfünun, 26’sı yüksek muallim okulu, 128’i yüksek mektep, 5’i Ecnebi Darülfünun’u, 100’ü muallim mektebi, 145’i ehliyetnameli, 423’ü diğer okullardan mezun olmuşlardır¹⁸. Aynı yıl azınlık okullarının masrafları toplamda 540.601 olarak hesaplanmıştır.

1933-34 yıllarında azınlık okullarındaki öğrenci sayısı 8.789 erkek iken 7. 474 bayan olduğu görülmüştür. 324 erkek, 545 bayan olmak üzere toplamda 869 öğretmen eğitim vermiştir¹⁹. Bahsi geçen yılın masrafına bakıldığında 501.795 lira olduğu görülmüştür. Masrafın 430.080’i maaş ve ücretlere harcanmıştır²⁰.

1937-38’de azınlık okullarında 6758 erkek, 5753 bayan toplam 12511 öğrenci öğrenim görmektedir. Okullarda 212 erkek, 373 bayan öğretmen eğitim hizmeti vermektedir²¹. 375.304 olan masrafın 860.39’u maaş ve ücretlere ayrılmıştır²².

¹⁶ BİUM, Maarif 1923-1932 İstatistiği, No:26, Devlet Matbaası, İstanbul, 1933, s.66.

¹⁷ BİUM, Maarif 1932-1933 İstatistiği, No:31, Devlet Matbaası, İstanbul 1934, s.85.

¹⁸ BİUM, Maarif 1932-1933 İstatistiği, No:31, Devlet Matbaası, İstanbul 1934, s.155.

¹⁹ BİUM, Maarif 1933-1934 İstatistiği, No:68 Devlet Matbaası, İstanbul 1935, s.209.

²⁰ BİUM, Maarif 1933-1934 İstatistiği, No:68 Devlet Matbaası, İstanbul 1935, s.221.

²¹ BİUM, Maarif 1937-1938 İstatistiği, No:145 Devlet Matbaası, İstanbul 1939, s.128.

²² BİUM, Maarif 1937-1938 İstatistiği, No:145 Devlet Matbaası, İstanbul 1939, s.151.

Tablo 2: Yabancı okulların ilk mektep öğrenci ve okul sayıları²³

Yıllar	Mektep Sayısı	Öğretmen			Öğrenci		
		E	K	T	E	K	T
1924-1925	87	575	249	824	3.838	3.459	7.297
1925-1926	84	436	390	826	3.187	4.017	7.204
1926-1927	71	463	375	838	3.800	3.897	7.697
1927-1928	73	486	472	958	4.326	4.937	9.263
1928-1929	81	504	540	1.044	5.085	5.647	10.732
1929-1930	81	527	513	1.040	5.177	5.705	10.882
1930-1931	78	545	562	1.107	4.392	5.924	10.316
1931-1932	78	547	555	1.102	3.676	5.147	8.823

Cumhuriyetin ilanından sonra azınlık okullarında olduğu gibi yabancı okullarında da genelde bir azalma görülmüştür. Aynı şekilde yabancı okullarının verdiği zararları engellemek adına çıkarılan resmi genelgelerden kaynaklanmıştır. Tablo geneline bakıldığında okullardaki azalmanın yanı sıra öğrenci ve öğretmen sayılarında da bir azalma söz konusudur. Türkiye sınırları içerisinde İngiltere Fransa gibi birçok devletin okulu bulunmuştur. İlk mektep derecesinde yabancı okullar incelendiğinde en fazla öğrenciye eğitim veren okul Sen Benuva Fransız İlk Mektebi'dir. Okulda toplamda 395 öğrenciye eğitim verilmektedir²⁴.

Fransızlara ait 1930-1931'de yirmi dört, 1931-1932'de yirmi beş okul bulunmaktadır. İtalyanların iki yılda on dört okulu mevcuttur. Bulgarların yine her iki yılda okul sayısı dört, İran'ın her iki yılda birdir²⁵.

²³ BİUM, Maarif 1923-32, İstatistiği No:26, Devlet Matbaası, İstanbul, 1933, s.9.

²⁴ BİUM, Maarif 1926-27, İstatistikleri C.IV, Devlet Matbaası, İstanbul, 1929,s.170.

²⁵ BİUM, Maarif 1923-32, İstatistikleri No:26, Devlet Matbaası, İstanbul, 1933, s.66.

Cumhuriyetin İlk Yıllarında Sayısal Verilerle Azınlık ve Yabancı Okulları
(1923-1938 İlk-Orta-Lise)

1932-33 yıllarına bakıldığında yabancı okulların öğrenci sayısı 1.537 erkek, 1.608 bayan olmak üzere toplamda 3.145’dir²⁶. Öğretmen sayısı ise 113 erkek, 178 bayan olmak üzere 291’dir. Öğretmenlerin mezun oldukları okullar ise şu şekildedir: Darülfünun mezunu 19, yüksek muallim mektebi 11, Ecnebi Darülfü’nun mezunu 27, muallim mektebi mezunu 120, ehliyetnameli 7, diğer yüksek mektep mezunu kişi ve diğer okul mezunları ise 100 kişidir²⁷. Yabancı okullarının bu yıl masrafları 1118.785’dir.

1933-34’de yabancı okullarının erkek öğrenci sayısı 385.247, bayan öğrenci sayısı ise 2015.922 olmak üzere toplam 591.169 öğrenci mevcuttur. Öğretmen sayısı ise 91 erkek, 175 bayan toplam 266’dır²⁸. Bu yılın masrafinin 134.724 olduğu tespit edilmiştir. Bunun 10.583.853’ü maaş ve ücretlere harcanmıştır²⁹.

1937-38’de yabancı okulların öğrenci sayısına bakıldığında 50.9949 erkek, 25.4742 bayan toplamda 76.4691 öğrenci eğitim almaktadır. Okullarda 24 erkek, 49 bayan toplamda 73 kişi öğretmen olarak bulunmaktadır. 523.352 olan masrafın 15516’sı maaş ve ücretlere ayrılmıştır³⁰.

3.Orta Mektep Öğrenci Öğretmen Sayıları

Türkiye’de Cumhuriyetten sonra yabancı ve azınlıklara ait ilk mektepler olduğu gibi orta mekteplerde bulunmaktadır. Aşağıda yabancı ve azınlık okullarına ait orta mektep öğrenci sayıları verilmiştir.

Tablo 3:Yabancı devletlerin orta mektep öğrenci sayıları³¹

Yıllar	Öğrenci		
	E	K	T
1924-1925	1.230	670	1.900

²⁶ BİUM, Maarif 1932-33 İstatistiği, No:31, Devlet Matbaası, İstanbul 1934,s.85.

²⁷ BİUM, Maarif 1932-33 İstatistiği, No:31, Devlet Matbaası, İstanbul 1934,s.155.

²⁸ BİUM, Maarif 1933-34 İstatistiği, No:68 Devlet Matbaası, İstanbul 1935,s.209.

²⁹ BİUM, Maarif 1933-34 İstatistiği, No:68 Devlet Matbaası, İstanbul 1935,s.223.

³⁰ BİUM, Maarif 1937-38 İstatistiği, No:145 Devlet Matbaası, İstanbul 1939, s.151.

³¹ BİUM, Maarif 1923-32İstatistiği, No:26, Devlet Matbaası, İstanbul, 1933, s.33

1925-1926	1.256	691	1.947
1926-1927	1.246	753	1.999
1927-1928	1.147	871	2.318
1928-1929	1.462	985	2.447
1929-1930	1.396	957	2.353
1930-1931	2.062	1.177	3.239
1931-1932	1.959	1.077	3.036

Yabancı devletlerin açtığı orta mektep öğrenci sayısı açısından ilk mektepler gibi bir azalma söz konusu değildir. Devletin çıkardığı resmi genelgelere karşı öğrenci sayısının azalmamasının sebebi, ilkokula başlayan öğrencinin okuldan alınmaması ve yabancı devletlerin Türkiye Cumhuriyeti'nde eğitim faaliyetlerini tam olarak sonlandırmamaları şeklinde yorumlanabilir. Yabancı devletlerden Fransızların 1927-1932 yılları arasında 8, Amerikalıların 3, Almanların 2, orta mektebi mevcuttur.

Yabancı okullarında 1932-33 yıllarında 57 erkek, 98 bayan toplamda 155 öğrenci eğitim görmektedir. Öğretmenlerine bakıldığında 92 erkek, 165 bayan toplam 257 öğretmen eğitim vermiştir. Öğretmenlerin 37'si darülfünun, 9'u yüksek muallim mektebi mezunu, 53'ü diğer yüksel mektep , 50'si Ecnebi Darülfünun'u, 482i muallim mektebi mezunu, 26'sı ehliyetnameli,34'ü ise diğer menşelerden gelmektedir³².

1933-34'te orta mekteplerin ana kısım öğrenci sayısı 451 erkek, 675 bayan olmak üzere toplam 1.126'dır. İlk ve ana kısım³³ Öğretmen sayısı ise 20 erkek, 62 bayan toplam 82'dir³⁴.

1937-38'de 329 erkek, 969 bayan toplam 1296 öğrenci vardır. 9 erkek, 31 ise bayan öğretmen vardır³⁵. 161.306'nın 84.999'u maaş ve ücretlere ayrılmıştır³⁶.

³² BİUM, Maarif 1932-33 İstatistiği, No:31, Devlet Matbaası, İstanbul 1934,s.195.

³³ Tiük verilerinde orta mektepler ve liseler bu yıl ilk kısım ve ana kısım olarak sınıflandırılmıştır.

³⁴ BİUM, Maarif 1933-34 İstatistiği, No:68 Devlet Matbaası, İstanbul 1935,s.212

³⁵ BİUM, Maarif 1937-38 İstatistiği, No:145 Devlet Matbaası, İstanbul 1939, s.132.

³⁶ BİUM, Maarif 1937-38 İstatistiği, No:145 Devlet Matbaası, İstanbul 1939, s.192.

Cumhuriyetin İlk Yıllarında Sayısal Verilerle Azınlık ve Yabancı Okulları
(1923-1938 İlk-Orta-Lise)

Tablo 4: Azınlık okulların orta mektep öğrenci durumu

Yıllar	Öğrenci		
	E	K	T
1924-1925	970	215	1.185
1925-1926	678	189	867
1926-1927	752	204	956
1927-1928	741	275	1.016
1928-1929	834	312	1.146
1929-1930	761	460	1.221
1930-1931	669	440	1.099
1931-1932	618	408	1.026

Yabancı okul öğrenci sayılarının azınlık okullarından fazla olduğu tespit edilmiştir. Bunun sebebi Amerika Fransa gibi devletlerin Osmanlı ülkesine yönelik emellerini sürdürmeleri ile açıklanabilir. Orta Mektepler içerisinde en çok öğrencisi olan okul Taksim Sent Pülşeri'dir. Öğrenci sayısı 436'dır. Toplamda orta mektep sayısı 1927-1932 yılları arasında 2'dir.

1932-33'de azınlıklara ait orta mektep olarak İstanbul Beyoğlu Merkez Ortaokulu bulunmaktadır. Öğrencilerine bakıldığında mektebin orta dereceli ilk sınıflarında 66 erkek, 227 kız, toplam 293 öğrenci mevcuttur. 1932-33'de İstanbul Beyoğlu Merkez Ortaokulu'nun orta sınıflarında 66 erkek, 293 bayan öğrenci vardır. Azınlık okullarından Heybeli ada Rum erkek okulunun aynı yıl öğrenci sayısı 45'dir³⁷. Orta mektebin muallim sayısı 22 erkek, 14 bayan 36'dır. Bunların 3'ü darülfünun mezunu, 5'i muallim mektebi mezunu, 8'i ehliyetnameli, 13'ü diğer menşelere, 6'sı ise diğer yüksek mektep mezunlarıdır³⁸.

1933-34'te azınlık orta mektebi olarak karşımıza İstanbul Beyoğlu orta mektebi çıkmıştır. Bu okulda 72 erkek, 65 bayan olmak üzere 137 öğrenci

³⁷ BİUM, Maarif 1932-33 İstatistiği, No:31, Devlet Matbaası, İstanbul 1934,s.195.

³⁸ BİUM, Maarif 1932-33 İstatistiği, No:31, Devlet Matbaası, İstanbul 1934,s.194.

öğrenim görmüştür. Orta mekteplerin ilk kısım Öğretmen sayısı ise 2 erkek 13 bayan toplam 15'tir³⁹. Orta mektebin bu yıl ana kısmı mevcut değildir.

1937-38'de 5 erkek 139 bayan öğrenci eğitim görmektedir. 2 erkek, 42 bayan toplamda 44 öğretmen bulunmaktadır⁴⁰. Orta mekteplerin masrafı 60.240'tır. Bunun 47536'sı maaş ve ücretlere ayrılmıştır.

3. Lise Öğretmen ve Öğrenci Sayıları

Yabancı okulların ilkokul ve ortaokul öğrencileri olduğu gibi lise öğrencileri bulunmaktadır. Aşağıda azınlık ve yabancı okulların cumhuriyetin ilk yıllarındaki öğrenci sayıları verilmiştir.

Tablo 5: Azınlık okulların lise öğrenci durumları⁴¹

Yıllar	Öğrenci		
	E	K	T
1924-1925	195	58	253
1925-1926	198	55	253
1926-1927	316	67	383
1927-1928	329	166	495
1928-1929	381	118	499
1929-1930	391	107	498
1930-1931	415	116	531
1931-1932	340	197	538

Okul sayısı 1927-1932 yılları arasında 9'dur⁴². 1932-33'de Azınlıkların eğitim gördüğü liselerde 1434 erkek, 870 bayan, toplamda 2304 öğrenci eğitim

³⁹ BİUM, Maarif 1933-34 İstatistiği, No:68 Devlet Matbaası, İstanbul 1935,s.211.

⁴⁰ BİUM, Maarif 1937-38 İstatistiği, No:145 Devlet Matbaası, İstanbul 1939, s.180.

⁴¹ BİUM, Maarif1923-32 İstatistiği, No:26, Devlet Matbaası, İstanbul, 1933, s.33.

⁴² BİUM, Maarif 1923-32İstatistiği, No:26, Devlet Matbaası, İstanbul, 1933, s.66.

Cumhuriyetin İlk Yıllarında Sayısal Verilerle Azınlık ve Yabancı Okulları
(1923-1938 İlk-Orta-Lise)

görmektedir. Öğretmenlerine bakıldığında 238 erkek, 112 bayan, toplamda 350 öğretmen eğitim vermektedir. Bütçeleri 257.682'dir.

1933-34'te azınlıkların eğitim gördüğü liselerde 918 erkek, 574 bayan olmak üzere 1.492 öğrenci öğrenim görmüştür. 32 erkek, 69 bayan öğretmen olmak üzere liselerin ilk ve ana kısmında 101 öğretmen bulunmaktadır⁴³.

1937-38'de 1043 erkek, 462 bayan, toplamda 1505 öğrenci vardır. 105 erkek, 14 bayan öğretmen eğitim vermiştir⁴⁴. Azınlık okul masraflarına bakıldığında 225.683'ten 18.2527'si öğretmen maaş ve ücretlerin harcanmıştır⁴⁵.

Tablo 6:Yabancı okulların lise öğrenci durumları⁴⁶

Yıllar	E	K	T
1924-1925	563	370	933
1925-1926	606	499	1.105
1926-1927	708	441	1.149
1927-1928	815	486	1.301
1928-1929	614	348	962
1929-1930	615	326	941
1930-1931	743	359	1.102
1931-1932	675	387	1.060

⁴³ BİUM, Maarif 1933-34 İstatistiği, No:68 Devlet Matbaası, İstanbul 1935, s.212

⁴⁴ BİUM, Maarif 1937-38 İstatistiği, No:145 Devlet Matbaası, İstanbul 1939, s.136.

⁴⁵ BİUM, Maarif 1937-38 İstatistiği, No:145 Devlet Matbaası, İstanbul 1939, s.233.

⁴⁶ BİUM, Maarif 1923-32, İstatistiği No:26, Devlet Matbaası, İstanbul, 1933, s.33.

Yabancı devletlerin 1927-1932 yılları arasında birçok lise açtıkları gözlenmiştir. Fransızların 6, Amerikalıların 8, İtalyanların 1, açtığı görülmüştür⁴⁷. 1932-33'de Yabancı devletlerin açtığı liselerde 2510 erkek, 274 bayan toplamda 784 öğrenci eğitim görmektedir. 321 erkek, 155 bayan toplamda 476 öğretmen eğitim vermektedir⁴⁸. Yabancı okulların masrafları 1562835'dir.

1933-34'te yabancı okullarda 444 erkek, 314 bayan olmak üzere 758 öğrenci bulunmaktadır. Liselerin ilk ve ana kısmında 26 erkek, 18 bayan olmak üzere toplam 44 öğretmen eğitimci olarak bulunmuştur⁴⁹.

1937-38'de 1159 erkek, 1992 bayan toplam 3151 öğrenci eğitim görmektedir. 133 erkek, 59 bayan toplam 192 öğretmen bulunmaktadır⁵⁰. Bu yabancı okulların masraflarına bakıldığında 766.425'tir. Bu miktarın 392.685'i öğretmen maaş ve ücretlerine ayrılmıştır⁵¹.

Sonuç

Osmanlı Devleti, 1800'lü yılların başından itibaren güç kaybetmiş, her kurumda olduğu gibi eğitim kurumlarında da kontrolü kaybetmiştir. Osmanlı Hükümeti, Tanzimat ve Islahat Fermanı gibi resmi nitelikteki genelgeler ile azınlıklara verilen hakları genişlettiği için okul, öğretmen ve öğrenci sayılarında gözle görülür bir artış yaşanmıştır. Yabancı okullar ve azınlıkların tabi olduğu devletler, bu okullar aracılığı ile Osmanlı Devletini istedikleri gibi yönlendirmeye çalışmış ve bu durumu fark eden Osmanlı Devleti, yabancı ve azınlık okullarına yönelik tedbir almaya başlamıştır.

1869 yılında çıkarılan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi gibi tedbirler yeterli olmamıştır. Milli Mücadele'nin zaferle bitmesinin ardından kurulan Türkiye Cumhuriyetinde azınlık ve yabancı okullarına yönelik köklü tedbirlerden en önemlilerinden biri Tevhid-i Tedrisat Kanunu'dur. Bu kanunla bütün eğitim kurumları aynı çatı altında toplanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulduktan sonra mektep, öğretmen ve öğrenci sayısında bir azalma gözlenmiştir. Dikkatleri çeken çok önemli bir hususta ilk mekteplerde meydana

⁴⁷ BİUM, Maarif 1923-1932, İstatistikleri 1923-1932, No:26, Devlet Matbaası, İstanbul, 1933, s.68

⁴⁸ BİUM, Maarif 1932-33 İstatistiği, No:31, Devlet Matbaası, İstanbul 1934,s.211.

⁴⁹ BİUM, Maarif 1932-33 İstatistiği, No:31, Devlet Matbaası, İstanbul 1934,s.212.

⁵⁰ BİUM, Maarif 1937-38 İstatistiği, No:145 Devlet Matbaası, İstanbul 1939, s.221.

⁵¹ BİUM, Maarif 1937-38 İstatistiği, No:145 Devlet Matbaası, İstanbul 1939, s.233.

Cumhuriyetin İlk Yıllarında Sayısal Verilerle Azınlık ve Yabancı Okulları
(1923-1938 İlk-Orta-Lise)

gelen bu azalma orta mekteplerde görülmemektedir. İlk mekteplerde gözlenen öğrenci ve öğretmen sayısındaki azalma orta mekteplerde görülmemiştir. Bunun sebebi ilk mektebe azınlık ve yabancı okullarında başlayan öğrencilerin orta mektep eğitimlerine de aynı tarz okullarda almak istemelerinden kaynaklanabilir.

Yabancı ve azınlık lise öğrenci durumlarına bakıldığında öğrenci sayılarında ara ara bir artış tespit edilmiştir. Bazı yıllara ait öğrenci sayılarının artışı, azınlık ve yabancı okullarının Cumhuriyetin ilk dönemlerinde akıbetleri konusunda bir belirsizlik içerisinde olduklarının işaretidir. Türkiye Cumhuriyeti'nin çıkardığı genelgeler ile bu belirsizlik yerini umutsuzluğa bırakmış ve daha sonraki yıllarda Türk eğitim politikasında önemsiz bir şekil almışlardır.

Kaynakça

Akyüz Yahya, **Türk Eğitim Tarihi**, Pegem Akademi, Ankara, 2015.

BiUM, Maarif 1923-1932 İstatistikleri, No:26, Devlet Matbaası, İstanbul, 1933.

BiUM, Maarif 1926-1927 İstatistikleri C.IV, Devlet Matbaası, 1929.

BiUM, Maarif 1932-33 İstatistiği, No:31, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934.

BiUM, Maarif 1933-34 İstatistiği, No:68 Devlet Matbaası, İstanbul, 1935.

BiUM, Maarif 1937-38 İstatistiği, No:145 Devlet Matbaası, İstanbul 1939, s.151.

Büyükcı Süleyman, **Türkiye’de Rum Okulları**, Yelken Yayınları, Konya, 2003.

Ergin Osman, **Türk Maarif Tarihi**, İstanbul, Eser Matbaası, 1977.

Güven İsmail, **Türk Eğitim Tarihi**, Edirne, Paradigma Yayınevi 2013.

Haydaroglu İlknur Polat, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar**, Ankara, Kültür Bakanlığı, 1990.

Haydaroglu, “Osmanlı Devleti'nde Yabancı Okullarda Denetim ve Cumhuriyet Dönemi Yansımaları” *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.25, Sayı:30, 2006, ss.149-160.

Karal Enver Ziya, **Osmanlı Tarihi**, Ankara, TTK, C.VI, s.28.

Koçer, Hasan Ali, **Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi**, MEB, İstanbul, 1992, s.117).

Özgedik Mehmet, **Türk Eğitim Tarihi**, Ülke Eğitim Yayınları, İstanbul, 2014,

Resmi Gazete, 15.06.1927, s.66.

Saha Yücel Mustafa, “Türkiye'de Yabancı Okullar ve Azınlık Okulları” (1925-1926), Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Bilecik ,2016, s.20.

Taşdemirci Ersoy, “Türk Eğitim Tarihinde Azınlık Okulları ve Yabancı Okullar”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:10, Yıl:2001, ss.13-30.

Tozlu Necmettin, **Kültür ve Eğitim Tarihimizdeki Yabancı Okullar**, Ankara , Akçağ Yayınları, 1991.

Vahapoğlu M. Hidayet, **Osmanlıdan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okulları**, MEB, İstanbul, 1997.